

*Відгук надійшов
10 листопада 2020 р.*

Спеціалізованій вченій раді ДФ32.051.001
в Волинському національному
університеті імені Лесі Українки

ВІДГУК

Офіційного опонента на дисертаційну роботу

Квасній Оксани Романівни

**«Організаційно-економічні засади розвитку об'єднаних територіальних
громад в умовах податкової децентралізації»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка» (галузь знань 05 «Соціальні
та поведінкові науки»)

1. Актуальність теми дослідження

Реформа децентралізації (фінансової/податкової/фіскальної) є однією із значимих реформ в багатьох країнах (в тому числі тих, що розвиваються) в силу того, що по своїй ідеології, вона покликана забезпечити перерозподіл дохідних джерел, повноважень між рівнями влади та максимально ефективне фінансування соціальних стандартів на принципах субсидіарності. Кінцева ціль реформи – це ефективне використання бюджетних коштів та створення належних фінансових умов для забезпечення виконання місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування своїх повноважень, і що надважливо – формування фінансово спроможних територіальних громад, здатних забезпечити надання якісних публічних послуг. В цьому сенсі ключовою передумовою забезпечення ефективного функціонування фінансів територіальних утворень базового рівня є формування необхідного і достатнього обсягу їх фінансово-економічного потенціалу, при цьому своєчасність і повнота мобілізації фінансових ресурсів є домінуючою ознакою зростання доходів місцевих бюджетів, а відтак і збалансованості їх структури.

З огляду на зазначене, а також нетривалий період становлення ОТГ в Україні, питання забезпечення їх економічного зростання набуває все більшої актуальності. Зазначене доводить, що стійкий розвиток ОТГ України не можливий без належного рівня фінансування та ефективного управління ресурсним потенціалом, а тому питання переосмислення існуючих та запровадження нових підходів до забезпечення спроможності новоутворених громад потребують додаткового вивчення.

Саме з цих позицій можна стверджувати, що поглиблення теоретико-методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації є актуальним напрямом сучасних наукових досліджень, а представлена до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії дисертація Квасній Оксани Романівни «Організаційно-економічні

засади розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації» має важливе теоретичне та практичне значення.

Проведене дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за такими темами: «Моделі та інформаційно-комунікативні технології управління складними соціально-економічними системами» (номер державної реєстрації 0117U005401), де автором досліджено теоретичні аспекти визначення ОТГ як суб'єкта місцевого самоврядування в умовах реформи місцевого самоврядування та здійснено оцінку ресурсного потенціалу адміністративно-територіальних формувань Львівської області; «Соціально-економічні системи в умовах глобалізації: проблеми моделювання та управління» (номер державної реєстрації 0116U008869) в якій проведено порівняння впливу бюджетно-податкового механізму на забезпечення податкової спроможності місцевих бюджетів до та після початку реформи місцевого самоврядування, визначено шляхи розвитку потенціалу ОТГ в умовах податкової децентралізації.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність

Ознайомлення з дисертаційною роботою Квасній Оксани Романівни дозволяє зробити висновок, про те що аналізовані автором положення, а також отримані у результаті дослідження висновки і пропозиції є належним чином обґрунтованими, достовірними та логічними, оскільки:

- теоретичну основу роботи формують праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених з проблем сучасної економічної теорії, регіональної економіки, місцевих фінансів тощо;

- інформаційною базою дослідження слугували матеріали Державної служби статистики України, звітні дані Державної казначейської служби України, дані Департаментів фінансів обласних державних адміністрацій, електронні ресурси, представлені в мережі Інтернет, періодичні видання, наукові збірники, монографії та інші наукові видання вітчизняних і зарубіжних авторів із тематики дослідження, результати власних напрацювань здобувача, аналітичні розрахунки тощо;

- для вирішення поставлених в дисертації завдань здобувач вміло застосувала загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: монографічний, діалектичний – процесі концептуалізації розвитку територіальних громад в умовах реформи децентралізації; аналізу та синтезу, групування – для визначення факторів розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації; узагальнення та економіко-статистичний – для аналізу розвитку ОТГ в умовах

децентралізації; абстрактно-логічний та системно структурний – для обґрунтування стратегічних напрямів та організаційно-економічної моделі управління розвитком ОТГ в умовах податкової децентралізації; структурно-функціональний та наукового узагальнення – для визначення податкових важелів стимулювання розвитку територіальних громад.

– результати пройшли апробацію та були схвалені на 8 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Основні результати дисертаційної роботи опубліковані в наукових фахових, закордонних й інших виданнях.

Можна констатувати, що зміст дисертаційної роботи відповідає назві теми, поставленій меті та засвідчує завершеність дослідження.

3. Новизна наукових положень і отриманих результатів

У дисертаційній роботі представлені результати вирішення важливого наукового завдання, пов'язаного з обґрунтуванням теоретико-методичних підходів та розробленням практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації.

До положень, що відображають наукову новизну дисертаційного дослідження, можна віднести результати, отримані дисертантом самостійно, а саме:

– концептуальні засади розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації, практична реалізація яких дасть змогу активізувати процеси розвитку ОТГ та зміцнити власну фінансову базу в тому числі за завдяки нарощенню податкового потенціалу (п.3.1, с.132-137);

– удосконалену методику аналізу розвитку ОТГ, яка базується на розрахунку відносних показників діагностики податкового потенціалу місцевих бюджетів (податкової результативності, самостійності та покриття) та обчисленні інтегрального індексу, застосування якої дозволяє судити про результати впливу податкової децентралізації на формування місцевих бюджетів (п. 2.1, с. 77-79);

– запропоновану організаційно-економічну модель управління розвитком ОТГ в умовах податкової децентралізації в якій акцентовано увагу на послідовній реалізації управлінських дій, єдність яких здатна сприятиме забезпеченню фінансової самодостатності ОТГ (п. 3.2, рис. 3.2, с. 141);

– удосконалений теоретичний підхід до розуміння сутності «розвитку ОТГ» через призму процесів позитивних зрушень у соціально-економічній системі, що відбуваються під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників й спрямовані на підвищення ефективності використання потенціалу громади,

покращення економічної ситуації, рівня життя населення та якості людського капіталу (п.1.2, с.44-46);

– набуло подальшого розвитку пропозиції щодо активізації та стимулювання позитивних зрушень в ОТГ в умовах податкової децентралізації в частині удосконалення адміністрування ПДФО та визначення критеріїв формування системи оподаткування на місцевому рівні (п.3.3).

– поглиблено наукові положення організаційно-економічних засад розвитку ОТГ у частині систематизації факторів нарощення податкового потенціалу громади (природно-ресурсні, демографічні, політико-правові, соціально-культурні та економічні), як основи формування сприятливих умов для досягнення соціально-економічного розвитку території і розширення організаційної самостійності місцевого самоврядування (п. 1.3).

4. Практичне значення виконаного дослідження

Основні положення, викладені в дисертації, доведені до рівня практичних рекомендації, можуть використовуватись органами влади різного рівня при формуванні організаційно-економічних засад розвитку ОТГ, що і підтверджено відповідними довідками про впровадження, зокрема:

– пропозиції щодо розвитку співробітництва територіальних громад як інструмента забезпечення їх спроможності прийняті до впровадження в діяльності Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства (довідка №8/13.4/267-19 від 08.02.2019 р.);

– висновки та аналітичні напрацювання використані при розробці Стратегії соціально-економічного розвитку Підберізьцівської об'єднаної територіальної громади (довідка №245-18 від 26.10.2018 р.);

– напрацювання щодо вдосконалення процесів управління розвитком ОТГ були використані в діяльності Дрогобицької міської комісії з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади (довідка № 3-31/5441 від 07.07.2020 р.).

Окремі науково-практичні результати дисертаційного дослідження, а також теоретичні висновки використані в навчальному процесі в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка при розробці навчально-методичного забезпечення при викладанні навчальних дисциплін «Регіональна економіка», «Прогнозування соціально-економічних процесів», «Економічна теорія», «Оптимізаційні методи та моделі»(довідка № 20.3/41 від 06.03.2020 р.).

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Основні положення дисертації, отримані висновки та розроблені пропозиції висвітлені в 17 наукових працях загальним обсягом 5,31 д.а. Із них: 3 – в періодичних виданнях іноземних держав; 6 – у наукових фахових виданнях України; 1 – у іноземному виданні, що додатково відображає результати дослідження; 7 публікацій в збірниках тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Опубліковані праці відображають зміст дисертації. Кількість та обсяг друкованих праць дають авторові право публічного захисту дисертації. У роботах, опублікованих у співавторстві, зазначено особистий внесок здобувача.

Опубліковані наукові праці здобувача, які зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам п. 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06.03.2019 р.

6. Структура та обсяг дисертації

Структура кваліфікаційної наукової роботи Квасній О. Р. є цілісною, логічною, завершеною, з коректним застосуванням наукового стилю та мови. Всі розділи тісно пов'язані між собою, що забезпечує цілісне сприйняття досліджуваної проблеми і дозволяє визначити науковий внесок здобувача та ступінь вирішення сформульованих завдань відповідно до теми, мети та завдань дослідження.

Дисертаційна робота побудована класично, складається із анотацій (українською і англійською мовами), списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст дисертації викладено на 184 сторінках комп'ютерного набору та включає 8 таблиць і 41 рисунок. Список використаних джерел охоплює 285 найменувань; 12 додатків. Оформлення роботи відповідає вимогам МОН України до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до Наказу МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету й основні завдання, визначено об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано інформаційну базу, наведено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, їх апробацію та особистий внесок здобувача.

У *першому розділі дисертації* розкрито економічний зміст понять

«територіальна громада», «об'єднана територіальна громада», систематизовано її характерні ознаки, обґрунтовано доцільність формування ОТГ з огляду на зниження територіальної фрагментації та неспроможності існуючих територіальних одиниць забезпечувати власний стійкий розвиток. Запропоновано авторський підхід до розуміння сутності «розвитку ОТГ».

Цікавим з наукової точки зору є запропонований автором підхід до організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ через призму формування податкового потенціалу громади як вагової складової забезпечення виконання власних та делегованих повноважень ОМС, що дало змогу з однієї сторони, розвинути теоретичні засади формування та функціонування ОТГ, з іншої - слугує вказівником активізації процесів розвитку та відшукування нових можливостей зміцнення ресурсного потенціалу новостворених громад (п. 1.2, рис. 1.2, с. 46; рис. 1.3, с. 53).

Виходячи з міркувань про те, що економічний поступ ОТГ значною мірою залежить від здатності громад до нарощення податкового потенціалу (акумулювання податкових надходжень), в роботі детерміновано фактори та визначено їх вплив на формування податкового потенціалу ОТГ (п.1.3).

Другий розділ дисертації є інформаційно насиченим, містить багато аналітичних розрахунків та викладок. Так, проведений аналіз формування податкового потенціалу регіонів України, на основі запропонованого методичного підходу (п. 2.1, с. 77-79) дав змогу автору отримати висновки, на основі яких можна судити як про результати впливу податкової децентралізації на формування місцевих бюджетів, так і про стартові умови територіальних громад та характер змін в умовах розпочатих реформ.

Діагностика формування податкового потенціалу територіальних громад Львівської області в розрізі міст, районів, ОТГ (п.2.2) дозволила визначити проблеми їх розвитку, обумовлені в т. ч. низьким рівнем використання механізмів нарощення податкових надходжень.

До результатів дослідження здобувачки можна, також, віднести виокремлення проблемних груп, серед обраних для аналізу ОТГ Львівської області, за параметрами «рівень активізації зайнятості населення» та «розмір надходжень від ПДФО на одного мешканця» (с.119-121) та детермінацію стримуючих чинників подальшого розвитку.

У третьому розділі здобувачкою запропоновано власну візію розвитку ОТГ з чітко визначеними цілями, принципами та очікуваними результатами (п. 3.1, с. 132-137), практична реалізація якої дає змогу активізувати процеси розвитку ОТГ та зміцнити власну фінансову базу в тому числі за завдяки нарощенню податкового потенціалу.

Обґрунтовано доцільність запровадження моделі управління розвитком

ОТГ (п. 3.2, рис. 3.2, с. 141), в якій визначено та охарактеризовано взаємозалежні орієнтири мобілізації та використання податкових надходжень (розвиток системи місцевого самоврядування; розвиток економічної системи громади; розвиток соціальної системи громади; розвиток системи людського капіталу; розвиток природно-екологічної системи), що слугує інструментом забезпечення фінансової самодостатності ОТГ.

Цікавими з практичної точки зору є ідеї автора щодо паритетного розподілу сплаченого ПДФО до місцевих бюджетів за місцем проживання (реєстрації) працівників та за місцем розташування підприємства (п. 3.3, рис. 3.5, с. 164)

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

За результатами перевірки дисертаційної роботи Квасній О. Р. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень; навмисних спотворень не виявлено. Можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження по дисертаційній роботі

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Квасній О. Р., слід звернути увагу на неточності та дискусійні положення, які потребують подальшого обґрунтування.

1. Розкриваючи теоретичні основи організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ у п. 1.2 автору варто було б детальніше пояснити чому саме на рис. 1.2, с. 46 було обрано таких 5 сфер, а не більше. Зазначене дозволило б підвищити науковий рівень роботи.

2. В дисертації здобувачка систематизує рушійні чинники розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації (п. 1.3), однак далі ці напрацювання не застосовує. Видається, що подальше оцінювання їх впливу на формування податкового потенціалу територіальних громад дозволило б поглибити результати дослідження.

3. Не применшуючи значущості та наукової цінності запропонованих автором методичних підходів до аналізу перспектив розвитку ОТГ у контексті формування податкового потенціалу територіальної громади (п. 2.1, с. 77-78, рис. 2.1), слід зазначити, що: а) із змісту не зовсім очевидно в чому її «унікальність»; б) правильна, на нашу думку, теза автора про те, що «оцінювання слід розпочати з регіонального рівня... бо це пов'язано зі значним впливом, який має рівень розвитку регіону та особливості формування ОТГ» (с. 76) не набула подальшого розвитку. Було б цікаво побачити висновки про існування такого взаємозв'язку чи його відсутність.

4. В п. 3.1 здобувачка визначає та обґрунтовує стратегічні напрями розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації. На нашу думку, дещо не вдалою є назва рисунку 3.1, с. 134 «Стратегічні напрями реалізації концептуальних засад розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації», оскільки подана в ньому інформація є значно ширшою, а стратегічні напрями всього лиш однією складовою. Скоріше мова йде про власну візію чи концепцію. Окрім того, хотілося б зрозуміти якою є мета та перелік завдань, виконання яких забезпечить досягнення запланованих результатів.

5. Глибшої аргументації потребує висновок автора про зміну концепції оподаткування ПДФО на паритетних засадах: за місцем реєстрації працівника та місцем розташування суб'єкта господарювання (п. 3.3, с. 161-164). За автором, така ідея «...спонукатиме економічно розвинуті територіальні громади (на території яких розміщені та функціонують підприємницькі структури) об'єднатися з сусідніми громадами – «спальними зонами», мешканці яких є зайнятими на підприємствах, що розташовані на території перших» (с.163). Не очевидно на чому (яких розрахунках) базуються таке узагальнення? Чому фінансово спроможні громади повинні бути зацікавлені в приєднанні «слабких» громад? Як виглядатиме процес адміністрування цього бюджетоформуючого податку з огляду на існуючий інститут прописки в Україні?

Разом з тим, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку даного дисертаційного дослідження, а дискусійні положення можуть слугувати підставою для наукової дискусії та продовження здобувачем досліджень за обраним напрямом.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота Квасній О. Р. «Організаційно-економічні засади розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації» за змістом та структурою є завершеною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана на актуальну тему та містить, висунуті на прилюдний захист, наукові положення, теоретичні узагальнення, висновки і нові наукові результати, що мають важливе значення для розвитку економічної науки і практики в частині забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад і в сукупності, вирішують важливе наукове завдання, яке пов'язане з обґрунтуванням теоретико-методичних підходів та розробленням практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації.

Поставлену мету досягнуто, а визначені здобувачкою завдання

дослідження вирішено.

За рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, структурою, стилем викладення матеріалу дисертація Квасній О.Р. на тему: «Організаційно-економічні засади розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації» відповідає вимогам пунктів 9,10,11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р. та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» №40 від 12.01.2017 р. (зі змінами від 31.05.2019 р.), а її автор Квасній Оксана Романівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» (галузь знань 05 – «Соціальні та поведінкові науки»).

Офіційний опонент:

провідний науковий співробітник відділу
регіональної фінансової політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України,
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник

 — **Г. В. Возняк**

